

Notat om tekstboken, Bots og bededag

Sammendrag

Dette notatet redegjør for Kirkerådets behandling av tekstboken i lys av Bispemøtets uttalelse av 17.juni 2010.09.28

Kirkerådet har behandlet forslaget til ny tekstbok (Forslag2010) på bakgrunn av høringsprosessen i to omganger (Sak 10/10 og 23/10). Tekstboken (Forslag2010) ble så oversendt til Bispemøtet for å få en læreuttalelse om forslaget. Dette i tråd med ”regelverket for liturgisaker.”

Kirkerådet har mottatt Bispemøtets uttalelse der det heter i punkt 4:

Bispemøtet kan anbefale de fremlagte ordninger vedtatt, og ber om at følgende merknader tas til følge.

Når det gjelder Tekstboken uttaler Bispemøtet:

- *Bispemøtet forutsetter at tekstboken kvalitetssikres gjennom en utprøvningsperiode som omfatter alle tre tekstrekker*
- *Bispemøtet ber Kirkerådet vurdere å lage en ”minikanon” til bruk for menigheter med få gudstjenester.*
- *Bispemøtet ber om at vår nåværende tradisjon med bots- og bededag og allehelgensdag videreføres og at nødvendige tilpasninger gjøres i den nye tekstboken.*

Bispemøtet har ikke gitt noen vurdering eller begrunnelse knyttet til dette vedtaket.

Bispemøtet har ved sin uttalelse gitt grunnlag for at ny tekstbok kan legges frem for Kirkemøtet i 2010. Det legges opp til at ny tekstbok behandles både på Kirkemøtet i 2010 og i 2011, slik det anbefales i sak KR 09/10.

I dette saksfremlegget kommenteres Bispemøtets merknader til tekstboken.

Kirkerådet har tidligere gjort vedtak om at reformen skal evalueres etter 3 til 6 år. Bispemøtets merknad om at også tekstrekkene skal gjennomgå en slik evaluering er i tråd med dette vedtaket.

Det anbefales også at Bispemøtets framlegg om en minikanon utredes. Kirkerådet vedtok på sitt møte 8. til 10.september at dette skal utredes. Dette kan eventuelt komme samtidig med at ny tekstbok skal evalueres etter 3-6 år.

Bispemøtets merknad om Bots- og bededag berører et større sakskompleks og saksfremstillingen legger frem både praktiske og teologiske aspekter ved denne problemstillingen.

Bispemøtet ber om at Bots- og bededag flyttes fra 20.søndag i treenighetstiden (20sit) til sin nåværende plass på siste søndag i oktober. Det er naturlig å tolke Bispemøtets uttalelse som at de tekstene som er foreslått til på 20sit flyttes til Bots- og bededag og at nummereringen av dagene i treenighetstiden justeres som konsekvens av dette.

Under forutsetning av at dagens praksis med å telle søndager etter hverandre slik at Bots- og bededag og Allehelgensdag går inn i rekken av søndager, eks 21.sit, 22.sit, Bots- og bededag, Allehelgensdag, 25.sit, 26.sit osv, vil vi trenge en ny søndagsrekke for å ha tilstrekkelig antall søndager når påske kommer tidlig.

Dette kan løses på tre måter:

- 20.sit beholdes slik den er i dag med de tekster som er foreslått på dagen og Bots- og bededag får nye tekster.
kommentar: Vi vil få to søndager nær hverandre med et sterkt bots- og bededagsperspektiv samt at domssøndagen også ligger nær i tid. Dette har i utviklingsfasen vært vurdert og blitt avvist.
- 20.sit får et nytt tema og et nytt tekststykke oppsett.
Kommentar: Det må gjøres en analyse på hvilke temaer/tekster det er behov for å få inn og så finne tre tekststykker og fortellingstekst til dagen. Dette vil sannsynligvis føre til flere endringer på andre søndager.
- Vi bryter tradisjonen med å telle søndager slik at vi får: 21.sit, 22.sit, Bots og bededag, Allehelgensdag, 23.sit, 24.sit. osv
Kommentar: Dette vil innføre en ny tradisjon i ”tellingen” av Kirkeåret og har ikke vært vurdert i utviklingsarbeidet av ny tekstbok. Konsekvensen vil være at vi må kutte en søndag og da er naturlig dagens 20sit naturlig å trekke tilbake.

Uansett løsning må tekststykket for Bots- og bededag plassert fast i forhold til Allehelgensdag vurderes i forholdet mellom botens individuelle og kollektive karakter.

Saksorientering

Vurdering av Bispemøtets framlegg om plassering av Bots- og bededagen.

Bispemøtet har uttalt seg om plasseringen av Bots- og bededag. Forslaget (Forslag2008 og Forslag2010) har flyttet dagen fra nåværende plassering som siste søndag i oktober til 20.søndag i treenighetstiden.

Høringen ga bred støtte til å endre dagens plassering til 20.søndag i treenighetstiden. Dagens navn er tatt vare på ved at dagen kalles 20.søndag i treenighetstiden/Bots- og bededag. Kirkerådet har også anbefalt at dagens liturgiske farge som fiolett videreføres som en markering av dagens særlige karakter. Benevnelsen blir ved dette en parallell til 6.søndag i treenighetstiden/Aposteldagen. Vedtakene i Kirkerådet om tekstboken har i begge behandlingene vært enstemmig.

For å søke en begrunnelse for Bispemøtets endring har sekretariatet på nytt gått gjennom høringsdokumentene. De fleste av biskopene avga høring på tekstboken (9 av 11). Noen av biskopene leverte samme høring som de respektive bispedømmeråd.

- En av biskopene anbefalte at dagen som sådan fjernes. Begrunnelse er at en egen Bots og bededag er et fremmedelement som fast søndag i Kirkeåret og anbefaler at dagen bør være et alternativ og flyttbar på same måte som gudstjeneste for rettferd og fred
- En av biskopene argumenterer for at dagen forblir slik den er i 77-ordningen med begrunnelse knyttet til dagens pregnans og dynamikken med Allehelgensdag,
- De resterende biskopene slutter seg til Forslag2008 på dette punktet.

Kort historikk.

Dagens bots- og bededag har i seg mange tradisjoner. Dels uttrykker dagen et anliggende vi kjenner gjennom hele kirkehistorien. Guds kirke på jord har kommet sammen for å gjøre bot og for å be. Dette anliggende har vært integrert i søndagenes gudstjenester ved syndsbekjennelser og kyrielitanier. Kirken har gjennom historien også kalt sammen til egne bots- og bededager knyttet til særlige hendelser. I vår kirkes historie spilte bybrannen i København i 1686 en viktig rolle i etableringen av en fast bots- og bededag. Ved Christian V's forordning av 27.mars 1686 ble det innført en fast bededag til avløsning av de ekstraordinære bededagene. Dagen var fastsatt til *4. fredag etter påske og var en helligdag*. Bots- og bededag fikk etter hvert en fast liturgi.

Bots- og bededagen var svært omdiskutert fra 1840 tallet og det ble gjennomført flere høringer med tanke på å flytte dagen. I 1916 ble dagen flyttet fra våren (fredag før 4.søndag etter påske) til fredag før Allehelgensdag. På tidlig 1900 tallet ble det et sterkt politisk press på Bots og bededagen som en allmenn fridag og på tross av bred kirkelig motstand ble dagen, etter en omfattende Stortingsdebatt i 1950, lagt til søndag før Allehelgensdag. Den kirkelige motstanden gikk særlig på at Bots- og bededagen ikke hører til på søndagen forstått som Kristi oppstandelsesdag, samt uro for at dagen ville miste sin karakter og tyngde ved å plasseres på en søndag. Flyttingen til en søndag ble gjennomført på tross av faglige råd fra blant annet biskopene. Denne plasseringen av Bots- og bededag er en særnorsk ordning. I den danske kirke er dagen videreført på en fredag som fortsatt er en helligdag.

I denne prosessen og særlig i etterkant av vedtaket i Stortinget finner vi også hos noen kirkeledere en tydelig og positiv forståelse av denne nye dynamikken. Biskop Johannes Smemo skrev: "Det er jo nettopp slik livet som kristen utfolder seg, med boten som utgangspunkt og himmelen som mål. Mellom oppgjøret i tiden og avgjørelsen i evigheten."

Ved siste liturgirevisjon ble det på ny reist forslag om flytting av dagen, denne gang til Askeonsdag. Argumentet var at det var uheldig med en botsdag på en søndag. Siste søndag i kirkeåret ble også reist som alternativ i tråd med tidligere forslag. Dagen ble værende der den nå er.

I lys av bispemøtets anbefaling har Kirkerådet drøftet plasseringen av bots- og bededagen på nytt og særlig følgende dilemmaer:

- Bispemøtet uttalte seg ikke spesifikt til det foreslåtte tekstutvalget som står på 20.søndag i Treenighetstiden (20sit). Bispemøtet har heller ikke uttalt seg om konsekvensene av tekstutvalget når dagen flyttes tilbake til søndag før Allehelgensdag, men det er nærliggende å tolke Bispemøtets uttalelse slik at tekstene på 20sit blir overført til ny Bots- og bededag. Konsekvensen av dette blir en rekkefølge forskyvning av Kirkeårets tekster slik at nåværende 21. søndag i treenighetstiden blir 20. søndag i treenighetstiden osv. Dette nødvendiggjør i så fall utarbeidelse av en ny tekstrekke. En alternativ konsekvens er at tekstene på 20sit beholdes og en ny tekstrekke for Bots- og bededag etableres. Konsekvensen av dette vil være at vi får flere søndager nær hverandre med et sterkt botspreg uten at Kirkeårstiden som sådan gjør dette naturlig. 20 sit vil i en rekke år ligge helt inntil Bots- og bededag.

Dette kan løses på tre måter:

 - 20.sit beholdes slik den er i dag med de tekster som er foreslått på dagen, og Bots og bededag får nye tekster.
Kommentar: Vi vil få to søndager nær hverandre med et sterkt bots- og bededagsperspektiv samt at domssøndagen også ligger nær i tid. Dette har i utviklingsfasen vært vurdert og blitt avvist. 20.sit får et nytt tema og et nytt tekstrekke oppsett.
 - Kommentar: Det må i så fall gjøres en analyse på hvilke temaer/tekster det er behov for å få inn og så finne tre tekstrekker og fortellingstekst til dagen. Dette vil sannsynligvis føre til flere endringer på andre søndager.
 - Tradisjonen med å telle søndager brytes slik at vi får: 21.sit, 22.sit, Bots og bededag, Allehelgensdag, 23.sit, 24.sit.
 Dette vil innføre en ny tradisjon i ”tellingen” av Kirkeåret og har ikke vært vurdert i utviklingsarbeidet av ny tekstbok. Dette innebærer at det må kuttes en søndag og da er den foreslåtte 20sit naturlig å trekke tilbake.
- Tekstene til 20sit/Bots- og bededag i F2008/F2010 tydeliggjør et individuelt botsperspektiv. I drøftingen rundt framlegget til ny tekstbok ble det arbeidet med å tydeliggjøre et kollektivt botsperspektiv som særpreg på dagen. Dette perspektivet ble flyttet til tekstrekker for temagudstjenester, særlig *søndag for forfulgte* og *skaperverkets søndag*, mens det individuelle perspektivet ble lagt i 20.sit/Bots- og bededag. Som ”vanlig søndag” ville det være naturlig å feire nattverd og dagen ville inngå i rekken av søndager samtidig som dens særegne karakter ut fra tekstene ble videreført samt at fiolett som liturgisk farge anbefales videreført. Det ble lenge vurdert å ha 20.sit og i tillegg ha en egen bots- og bededagsrekke som temadag. Da ville (i tråd med mange høringer) Bots og bededag få en kollektiv karakter med vekt på skaperverket, felles ansvar, miljø etc. Et flertall i høringen gikk inn for å flytte bots- og bededagen til 20sit. Blant det mindretallet som ønsket å beholde dagen på nåværende plassering var det et flertall som ønsket et styrket fokus på en bots- og bededag med et kollektivt perspektiv på temaet/tekstene. Det har vært et uttalt dilemma i tekstrekkene fra 77-ordningen at dagens liturgi med dens markerte kollektivt orienterte bededagsbønn har sterkt individfokuserede omvendelsestekster. Forslaget og videreføringen av forslaget søkte å ivareta en søndag med tydelige bots- og

omvendelsestekster samtidig som det kollektive perspektivet uttrykkes i temarekkene. En eventuell omredigering av tekstene på bots- og bededag er en omfattende oppgave som vil kreve endringer på flere søndagers tekstrekker.

- Ved å beholde dagens plassering videreføres en nærhet til Allehelgensdag. Vi får to søndager på hverandre med en helt spesiell karakter. Begge søndagene er krevende å forstå ut fra at de begge bærer to hovedtradisjoner:
Bots- og bededag preges av dels et individuelt botsperspektiv og dels menighetens kollektive bønn for såret liv i en såret verden inkludert et fokus på vårt medansvar for denne situasjonen slik bededagsbønnen uttrykker det.
Allehelgens dag bærer tradisjonen fra "Alle martyrs dag" og er i sin hvite farge helgenenes seier, eksempel til etterfølgelse, og det håp som martyrene viser til. Samtidig har Allehelgensdagen med seg "alle sjelers dag" og er i svært manges opplevelse en minne- og sørgedag for alle døde. Denne dynamikken er i tekstforslaget løst opp ved at tekstforslaget for Allehelgensdagen er særlig knyttet til martyr/helgentradisjonen. Det er så i tillegg etablert en egen temadag med overskriften "*Minnedag*" med tekster for dette som en særlig ressurs for gudstjenester knyttet til sorg og håp.
- I flere hørings svar har det vært argumentert med en teologisk argumentasjon knyttet til veien fra bot til håp. Dette har vært knyttet sammen med at dagens bots- og bededagsliturgi utelukker nattverdfeiringen. Forløsningen kommer Allehelgensdag. Uken blir således en vandring fra "mørke" til "lys", fra "bot" til "håp og trøst". Både ut fra martyrdagens perspektiv og ut fra sørgeperspektivet er det problematisk å argumentere prinsipielt for veien fra Bots- og bededag til Allehelgensdag.
I arbeidet med gudstjenestereformen har det vært sterkt understreket at søndagen er Kristi oppstandelsesdag og at det er ønskelig at det feires nattverd på søndagene. I den historiske debatten om Bots- og bededagen har dette vært årsak til at denne i hele dens historie fram til Stortingets vedtak i 1950 har vært feiret på en hverdag – og da primært på fredag som Jesu lidelses- og dødsdag. Teologisk kan det fremheves at i Luthersk botsforståelse er avløsningen en del av boten. At det feires en søndagsgudstjeneste preget av bot – men uten avløsning – kan forstås som et fremmedelement i gudstjenestelivet i en Luthersk kirke.
- Det har også i utredningen av en ny tekstbok vært fremhevet at det er krevende å ha to søndager etter hverandre som griper inn i en viktig del av treenighetstidens søndager og fortrenger enkeltsøndager slik at de kun sjelden blir feiret i kirkens år. I Tekstboken fra 1977 har dette vært en stor utfordring. Sentrale dager som f.eks 23. søndag etter pinse, med bla. barneevangeliet som preken-tekst, har kun sjelden vært i bruk da den er fortrent av kombinasjonen Bots- og bededag/Allehelgensdag.
Konsekvensene av Bispemøtets innstilling vil være:
 - 20. søndag vil falle bort 6 ganger på 30 år,
 - 21. søndag vil falle bort 13 ganger,
 - 22. søndag vil falle bort 14 ganger,

23. søndag vil falle bort 11 ganger og

24. søndag vil falle bort 10 ganger.

F eks vil teksten om den rike bonden falle bort tre av ti ganger i kommende 30-årsperiode på grunn av Bots- og bededag, i tillegg til at den faller bort to ganger på grunn av Allehelgensdag. Den vil altså leses bare fem av ti ganger på 30 år.

- Det har i høringen også vært argumentert med nærheten til reformasjonsjubileet 31.oktober. Fra 1617 (hundreårsjubileet for reformasjonen) ble 31/10 feiret som reformasjonsfest i Danmark/Norge. Etter hvert ble den imidlertid lagt til nærmeste søndag, og slik fikk vi dobbelheten mellom Allehelgensdagen og Reformasjonsfesten – en kombinasjon som i praksis har opphørt for lenge siden. Det har i høringen vært hevdet at det kan ligge nær for oss å fornye Bots- og bededagen langs disse linjer: Et nasjonalt, et globalt og et reformatorisk/individuell sikte. Mot dette kan det hevdes at Bots- og bededag kun henter opp et av flere sentrale elementer som bør høre til i en reformasjonsfest.

Konklusjon

Kirkerådet drøftet problemstillingen i sitt møte 8-10.september. Kirkerådet vedtok å oversende tekstboken til behandling i Kirkemøtet. Bots- og bededag anbefales plassert som 20.søndag i treenighetstiden/ Bots- og bededag.